

ДЕЩО ПРО УКРАЇНУ ТА ЯПОНІЮ: ЧОМУ ВИВЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПРОБЛЕМАТИЧНЕ?

Можна почати від найважливішого та найбільш проблематичного. Прибувши до Японії українець, який тривалий час вивчав мову цієї країни, силе словами та фразами з дивною інтонацією: Хокайдо, Фукусіма, Маїніті Сімбун, монодзукурі, Дзен. Японець-лінгвіст вважатиме що всі вихідці з України шепелявлять як росіяни. Японський дипломат, який працював у Києві, дивуватиметься, знаючи що українська абетка доволі точно передає звуки його рідної мови. Чому ж українець, який потрапив до Японії, не може вимовити нормально: Гокайдо, Фукусіма, Маїнічі Шімбун, монозукурі, Зен тощо? Утім японський дипломат добре знає історію України та процеси, які в ній відбувалися і як, зокрема, фонетичні недоліки російської мови калічать українцям японську мову. При її вивченні. Дипломат розуміє, що це погано – шіката га наї.

Спогади

Більшість мого життя пов'язана з Японією. І коли вже виїхав з цієї країни, продовжував підтримувати контакти з колегами, які приїздили до Америки. Мій професор Йошітаке з Токійського Університету, який подорожував довкола світу, зупинився в Шікаго на відвідини. Таку ж подорож здійснив і я, коли покидав Японію, але рухався в протилежному напрямку – на захід. На борту французького корабля «Мессажері Марітме» вирушив до Бангкоку. Відвідав Ангкор Ват, звідти полетів до Індії, різними автобусами їхав дорогами багатьох країн, рухаючись на Захід. Подорож тривала майже рік. Всюди фотографував архітектуру для наступного читання лекцій в університеті. Те саме робив і під час довгого перебування в Японії, де на той час жодного разу не зустрічав українців, навіть коли СССР прислав до Токіо велику пропагандивну виставку воєнних клейнодів. Українців серед совєтської делегації не було. Її члени, розмовляючи японською мовою, мали дуже дивний акцент. Згодом зрозумів, що для правильної японської вимови бракує важливих звуків у російській абетці.

У той час я несподівано натрапив в одній книгарні на працю Григорія Логвина «По Україні», в якій він описує історичні пам'ятки України. Для мене це була знахідка дуже потрясаюча, бо я відразу подумав та порівнював японський звичай «**шу-гаку-рйоко**» – коли влітку учні закінчують навчання в школах, їх групами возять до всіх найвідоміших історичних місць. Отож японці добре знають історію своєї країни завдяки подорожам «По Японії» і все бачили на власні очі.

В університеті професори знали, мою зацікавленість старовинною архітектурою, тож мене, набагато старшого, запрошували їхати разом з молодими студентами в Кійото чи Нару. Це було надзвичайно цікаво: нам відкривали дивовижні історичні пам'ятки, до яких туристи не мали доступу. Я мав нагоду фотографувати все побачене.

В Японії дуже поважають Токійський університет, заснований ще в старій Японській Імперії під назвою

Імперіяльний Університет Японії. Про себе я відзначав, що такі щорічні поїздки студентів є чудовим звичаєм. І якби українських школярів возили «По Україні», то вони б знали би справжню історію України.

Чому мене зацікавила саме Японія? **Напевно**, через прочитаний в дитинстві **подорожний роман** Василя-Короліва Старого «Чмелик. Навколо світу», видану в Празі 1920 року. Мене дуже зацікавила архітектура Японії, старовинна та сучасна, особливо проєкт у Гірошімі архітектора Кензо Танге, якого я зустрічав в Америці, а потім в Токіо **де він також був моїм вчителем на університеті**.

Коли я пішов до війська, то вибрав військово-морський флот. Під час довгого плавання Тихим океаном на авіаносці ми з товаришем відкрили для моряків елементарний курс японської мови, яку я віддавна почав вивчати самостійно. Можливо, через цю обставину мене скерували до Японії. Там я швидко почав говорити японською, бо щоденна розмовна мова для мене виявилась дуже легкою. Натомість мої колеги-американці довго боролися з вимовою. Знання української мови, звуки якої дуже близькі до японських, мені дуже допомогло. Тож через знання мови мене прийняли до Токійського Університету після завершення п'ятирічної служби на флоті, хоч і залишився в резерві. Мій побут був переважно в Токіо, але часто їздив по всіх островах та збирав матеріали для університетських лекцій з історії японської архітектури. Цю працю продовжував уже в Нью Йорку, повенувшись до Америки.

Японський проєкт: мову треба знати правильно

Про рівень знань про Японію та японської мови в Україні я мало знав. Та й мене не дуже цікавило це питання. Але якогось дня я отримав повідомлення від професора Ореста Івахіва з Львівської Політехніки, що існує проєкт і спонсорована Японією програма підготовки працівників і професіоналів для ймовірної праці у величезній японській індустрії, якій бракує фахівців через демографічну проблему.

Це зближення до України не випадкове: росія окупувала стратегічно важливі для Японії північні острови, вигнала з них місцевих жителів та заселила території переважно вихідцями з далекої України. Японці також бачать певну паралель в окупації Криму росією і уважно стежать за перебігом війни в Україні.

Стає зрозуміло, що світ зробився набагато менший і що Японія вже не така далека як колись, а навпаки, дуже близька до важливих світових подій. Росія, давній ворог Японії, далеко на заході веде війну проти України. Японія пильно стежить і за подіями на півдні – острів Тайван розташований за якихось сто з лишком миль від японських Рюкю-острівців Окінави.

Політика Японії стала більш прагматичною. На відміну од старих традицій, ідея запрошувати чужинців на постійну працю до острівної країни вказує, що японське суспільство змінюється. Але праця в Японії вимагатиме

від новоприбулих доброго знання мови, яка є однією з найважчих до вивчення мов у світі, надто в письмі. Проблема в тому, що бажаючий вивчити мову не може читати будь-що по-японськи без знання тисячів знаків. А це вимагає років навчання та доброї пам'яті.

У стародавній Японії панувала загальна неписьменність через складність китайських знаків, але винахід фонетичних абеток дав усім змогу писати. Так, придворна дама в Імперській Столиці Кіото написала першу в світі довгу новелу, використавши фонетичну **гірагану** – спрощене курсивне письмо. Для початківця, котрий вивчає японську мову, треба знати ці азбуки, аби могли читати деякі тексти, а також треба завчити обмежену кількість китайських знаків. Разом з тим слід зауважити, що японська розмовна мова досить легка, аби навчитися говорити в дуже короткому часі. Тут важливою є правильна вимова. Фахівців у Києві може здивувати, що українська абетка здатна передати майже всі звуки-фонеми японської мови, і це значно полегшить та прискорить навчання.

В усьому світі транслітерація звуків японської мови здійснюється переважно англійською системою Гепбурн, яка досить точно передає правильні звуки, але в Україні все ще панує російський фільтр, який спотворює вимову в інших мовах.

Про японську мову

Сучасна японська мова одна з найскладніших не тільки через громіздку систему писання та велику кількість знаків, але й через накопичення багатьох значень в один знак і часто декілька звуків при читанні. Іноді знаки мають також вбудовані протилежні значення, які треба вгадувати з контексту.

Якщо порівняти сучасну китайську урядову мову, то вона набагато простіша, оскільки окремі знаки переважно мають тільки один звук та одне значення.

В Японії, нашарування багатотисячної історії зробило японський словник дуже багатим. У той же час розмовна мова для українців є надзвичайно легка до вивчення, тому що звуки обидвох мов фонетично дуже близькі. Крім того, українська азбука краще передає звуки-фонеми японської мови, ніж англійська. З досвіду перших років перебування в Японії я спостерігав, як мої колеги-американці боролися з незвичною вимовою, а мені це було легко, головне було стати грамотним, знати більше знаків.

Відтворити звуки японської мови за допомогою української абетки доволі просто, бо в багатьох випадках це вимагає менше кількості букв, ніж англійська система Гепбурн. Наприклад, такий склад як **SH** стане **Ш**, а **YU** стає **Ю** тощо. Назва столиці **Токуо** латинкою, досить вірно передає японський звук, а писати **Токіо** українською азбукою набагато правильніше, бо точно передає звук: японець ніколи не скаже Токі-о. Звуки **Г** і **Г**, дуже чіткі та надзвичайно важливі в японській мові, судячи з кількості слів у словниках. Натомість росія замінила **Г** звуком та літерою **Х**, якої взагалі не існує в Японії. Але в Україні прийняли **Х** в багатьох випадках, замість **Г**, бо так вимагає російська система. Цей абсурд закорінений, особливо в японських текстах, і якщо знавець японської мови в Україні вживає **Х**, де має бути **Г**, це яскравий доказ того, що він не знає японської мови.

Японська мова дуже багата на слова та фрази ввічливості. Приміром, «**А соо дес'ка**»... так воно є, погоджуюсь... яке під час розмови постійно повторюють. Коли я виїхав з Японії, знайомі сміялися з мене, бо я все

погоджувався: «**А соо**»... або «**Доозо йорош'ку**», вітаю, бажаю всього... Такі фрази я вставляв у діалоги.

Японська розмовна мова: вибрані фрази, 25 лекцій

Часто є довгий обмін ввічливостями, перш ніж почнуть справді говорити. Це формальність. Також треба визнати, що японська мова досить убога на сварливі слова. Однак мова має можливість формою вислову, високим тоном голосу когось серйозно сварити. Власнику бару достатньо підвищеним голосом сказати: «**О кяк-сан!**» – «**Пане Гіст!**». Для невихованого гостя, це велика пересторога. Слово **Сан** є вживане всюди, навіть до пса, а маленька дитина – це **чан**, тобто здрібніле **сан**. Пригадую кілька слів з японської вулиці, з лексикону гангстерів-якуза, яких знав у моїй околиці в Токіо. Іноді зустрічав їх у **сенто**, куди йшов купатися і брати гаряче **офуро**, тобто купіль.

Хочу згадати найбільш образливе слово в японській мові, яке має дуже стару та довгу історію. Розлючений самурай вигукнув те слово – **чікшію!** – одночасно витягаючи свою шаблю-катану, щоб вдарити. Буквально це слово означає: **ти брутальна тварюка**... З усіма конотаціями. Це слово в Україні вимагає тільки 6 літер; в Америці – 8, в Німеччині – 12. Маємо приклад гнучкості української мови.

Колись давно я придбав виданий у Москві «**ЯПОНСКО-РУССКИЙ УЧЕБНЫЙ СЛОВАРЬ ИЕРОГЛИФОВ**». Треба думати, що з нього і в Україні вчилися майже всі давніші знавці японської мови. Ті, хто добре знають японську мову, розуміють, що російська абетка неспроможна передавати важливі звуки японської мови. Навіть той російський словник був змушений вписати латинкою звуки англійської системи Гепбурн. Але тільки для порівняння, бо загалом росія не прийняла тієї західної системи. На жаль, в Україні автоматично продовжує існувати «російський» варіант японсько-російського словника, який продовжує калічити японську вимову.

Можна зауважити, що деякі лінгвісти, особливо знавці мов Далекого Сходу, часто є знавцями писемних систем, але не живої розмовної мови і тому не спроможні оцінити, чи точно переданий писемно звук, чи ні. Це часто спостерігається в Україні, коли вживають варіанти звуків, яких не існує в Японії, але які в Україні вкорінилися, бо давно прийшли з росії. Тепер є чудова нагода та потреба швидко навчити українців правильної японської розмовної та урядово-бізнесової мови, користуючись виключно українською абеткою в системі паралельній до світової Гепбурн. Варто згадати, що Японія віддавна послуговується двома системами транслітерації: **Кун-рен** та **Нігон**. Обидві для внутрішнього вжитку, фонетично вони не точні, тож уряд часто вживає систему Гепбурна. Щодо мовних знаків. У російськомовній термінології «ієрогліф», коли говорять про китайські знаки. В Японії їх називають **Кан-дзі**, тобто **Китайський-знак**. Стародавній Єгипет послуговувався системою письма відмінною від Стародавнього Китаю, і можна припустити, що термін «ієрогліф» вживають до знаків та письма, які «екзотичні» та дивні чи малознані. Але назва також дуже неточна, бо характер зовсім інакший. Краще вживати японську назву **Канджі**, що вказує на Китай та Японію. Єгипет має своє письмо, навіть давніше.

Письмо до Японії прийшло від паївної китайської культури – спершу до Кореї, відтак до Японії. Вони

досить швидко створили власні фонетичні письма: в Кореї **Ган-гюль**, а в Японії **Гірагана**. Їх спершу вивчають діти. Це курсивний шрифт, який легкий до писання. Вивчають також паралельну **Катакана**, яку використовують переважно для реклами, чужомовних слів, та японських прізвищ і назв. Але головний писемний засіб в мові Японії – це **Канджі** – дуже велике число китайських знаків. Вони, якщо написані окремо, досить точно передають звук та значення. Зрозуміло, що з літерами **гірагани** вставлені як сполучники або для граматики. Але більшість **Канджі** пишуть в парі з іншим знаком, що створює зовсім інші значення та звуки читання. Є комбінації трьох або більше знаків, які створюють нові значення. Добрий приклад цього це **Компанія із шерами – кабу шікі кай ша**.

В Японії вивчення китайських знаків **Канджі** починається вже в першому класі, де діти мусять знати майже 50 знаків, а потім щороку їх вчать понад сто в кожному класі аж до шостого, коли повинні знати 881 елементарних знаків, затверджених Міністерством освіти – **Мом бу шо**. Опісля швидко треба засвоїти ще 1000 знаків, аби мати змогу все читати. Кожний знак **Канджі** містить в собі іноді цілу низку понять та звуків читання, залежно від контексту. Для початківців добре знати обидві фонетичні азбуки та певну кількість знаків, щоб мати змогу подорожувати Японією, бо написання назв латинкою досить рідкі. Писання **Канджі** від руки має загальні правила: від дуже простих знаків до складних, які можуть мати понад 20 **почерків**. Це пояснює, чому японські студенти носять з собою малі словники, щоб перевіряти самих себе. Пригадую, як у Токійському університеті під час лекції професор щось з'ясував на дошці. Він забув якийсь знак і запитав у студентів. І ті відповіли: «**подібне до того, інакшого**»... Під час моїх подорожей Японією, особливо на північ до Тогоку, коли я запитав селянина про дорогу, він попросив папір та перо і дуже вміло намалював мені мапу – його хист малювати пояснюється умінням писати знаки. А мене, чужинця зі столиці, який розмовляв з акцентом **столиці**, у селах вважали за трохи дивного японця, але не чужинця, бо говорив справжньою мовою Токіо. У ті часи ніхто не чув, щоб **гайджін** (чужинець) знав їхню мову, отож він японець.

Мова в різних частинах Японії має свої діалекти, і я навіть прибрав говірку з провінції Акіта, яку називають **зу-зу бен**. Це було причиною жартів у місті, бо треба було визнати, що японці трохи расисти, як всі ми, і радо насміхаються над селянами, які десь далеко в горах садять риж.

У всій Японії мова жінок традиційно трохи відмінна від мови чоловіків: вибір слів дещо інший, вимова м'якша, навіть назва країни **Ніппон** стане **Нігон** тощо. Але на державних програмах телебачення НГК (Ніппон Госо Кйокаї) використовується стандартна мова.

Ритм японської мови майже монотонний, швидкість рівномірна, і також треба пригадати що букви чи звуки **А, І, У, Е, О** є «чисті», без жодних змін чи наголосів. Наприклад, у слові «**що**» в Галичині **О** вимовляється відкрито, твердо. У Києві **О** вже звучатиме як «**щьо**», не по-японськи. **О** у вимові також може дещо наближатись до **А**. Для нас дивно, що в японській мові замість звичного для нас знаку запитання в кінці речення вимовляється: **КА**. При цьому вимовляється без зміни інтонації. Дуже важливо знати, що в японській мові кожний склад обов'язково має закінчуватися голосними **А, І, У, Е, О**. Крім букви **Н**, яка чомусь має спеціальні привілеї. Букви

Л і **Х** взагалі не існують. Тому в Англії є велике місто **Рондон**!

Ці деталі мови важливі, щоб мати добрий акцент і ритм мови. Наприкінці треба поділитись особистими враженнями. Від першого дня перебування в Японії мене захопила її музика. В моїй пам'яті залишились чудові мелодії – популярні, народні та класичні. Брав лекції **самісену** в майстра Кабукі, і виступав у **гаяші** ансамблях, убраний в чорне **мон-тсукі** кімоно. Особливо врізались у пам'ять незабутні чудові народні пісні із північної Акіта. До пізнання чужої культури є багато доріг, а одна з найкращих – музика.

Дещо про японців

Можна припустити, що перші чужинці в Японії вивчали мову (і це дуже правдоподібно) від жінок, мова яких та акцент загально м'якший. В Україні чомусь існує м'яка вимова **Хіросіма**, а не **Гіросіма**, як називають японці це місто. Чужинці, які довго живуть в Японії, добре знають старий анекдот (певно з початків 19 -го століття), коли до цієї острівної країни почали масово прибувати чужинці. Анекдот звучить так: «Якщо хочеш швидко вивчити японську мову, дістань собі довгоголового словника». Один зі славних прикладів цього був письменник Лафкадіо Гірін, або Коїзумі Якумо, знааний у всій Японії через книжки описів японських вірувань та макабричного фольклору, яке йому старанно переповідала довгоголова японка. А в країні, де існує традиція дотримання досить суворих законів та правил поведінки (навіть донині вони дуже важливі), мова жінок та їх поведінка все були дещо відмінні від традиційної мови та поведінки майбутніх самураїв, президентів компаній та продавців. Доволі різка вимова та жорстка й суха поведінка японських чоловіків є частиною вбудованої традиції, прийнятої за стандарт поведінки.

Назгал чужинці, що прибували з Європи, помітно відрізнялися від японців вільнішою, більш відвертою, теплішою поведінкою. Цих прикмет і якостей японки майже ніколи не знаходять серед своїх чоловіків. Про поширення японської мови за кордон є здогади, що перші європейці, а також ті, що прибували з російської імперії, впереваж навчалися того варіанту м'якої жіночої мови, що згодом увійшов до Європейських словників, надто в росії, що згодом перейшло в Україну. Прикладів, як таке маргінальне розуміння мови легко передається і стає стандартом у словниках, чимало. Наприклад, замість японського **Ш** у Києві досі вживають російське **Сь**, а літеру **Г** замінили звуком та літерою **Х**, цілком несвідомі того, що такий звук в літературній японській мові відсутній, хіба в Аїну на Гокайдо.

Японському суспільству притаманний надзвичайно високий рівень освіти. Пригадую своє здивування, коли мій військовий корабель вперше прибув до Японії і я пішов знайомитись з невеликим портовим містом. Було темно, сіявся дрібний дощ, всі ходили з чорними парасолями. З-поміж темних крамниць одна була яскраво освітлена, а в ній тисячі книжок, я ж тільки деякі китайські знаки можу впізнати. Слід нагадати, що це була Японія лише кілька літ після жакливо програної війни. Переглядаю книжки про все на світі в чудовому оформленні. А я неписьменний, мене це злостить, але дещо розумію по світлинах, під якими подекуди трапляються написи англійською. Що це за неймовірна країна, думаю, така жадова до знання, навіть в такому маленькому портовому містечку є книгарня, букініст.

Два-три роки переїздом, уже в Токіо, я часто захо-

див до багатоповерхової Такашімає книгарні, Згадую, що в Америці, в Шікаго був Брентаннос, а в Менгеттені був Скрібнерс, маленькі крамнички-книгарні, навіть немає порівняння до японських супер-святих культур.

Про Японію чужинці писали чимало, ще від 16 століття або й раніше. Коли я почав вчити японське письмо та мову, пригадав, що сказав славний Єзуїт: «Це мова від самого чорта». Це він сказав колись, а сьогодні маємо безліч книжок та підручників, в яких китайські знаки знаменито представлені. Їм притаманні певні правила, вони мають повторення елементів та певну логіку, але винятків дуже багато, які всі обов'язково треба знати. Чому майже всі японці такі точні, вірять в обов'язковість, а на фабриках та заводах часто є великі написи **КАНЗЕН**, досконалість. І також **АНЗЕН ДАЙ ІЧІ** – безпека предусім. На будівництві та в дослідних центрах всі ходять в шоломах. Запитання: чому такі важливі деталі, навіть найменші? Тому що те все вбудоване в письмо, яке кожна дитина вчить вже від першого класу. Для прикладу, покажу маленький простий **КАНДЖІ**, або писемний знак:

1) Проведіть горизонтальну риску, а під нею якусь закарлючку; а посередині тої rischi, вгорі, причепіть маленький хвостик, як на береті, як кому. Цей Канджі-знак тепер в цілості означає: **бік, сторона, напрям**. Звук **ГО** (іноді **КАТА**) вживається у великій кількості слів, часто з доданням літер **Гірагани**, для граматики та закінчень читання слів.

2) Тепер, від тої самої rischi та закарлючки під нею, жорстко відніміть той причіплений хвостик або кому вгорі; цей знак тепер означає: **10000** або десять тисяч ен (я не жартую), а вимовлятиметься тепер звуком **МАН**. Перебуваючи в японському банку через той маленький хвостик можна легко втратити 10000 ен. Я жартую. Але це показує важливість маленьких деталей та елементів. Подібних **КАНДЖІ** досить багато, де маленька зміна цілком змінює значення. Інакше кажучи, в Японії маленькі деталі надзвичайно важливі.

Майже 50 років тому Японія завоювала весь світ своєю продукцією автомобілів, які дуже сильно контрастували з виготовленими у Детройті авто, що швидко ржавіли та перетворювались на брухт. І весь світ почав копіювати японські методи. Це також важливо для тих українців, які бажають працювати в японській індустрії, організованої майже в мілітарний спосіб так само, як і вся галузь будівництва та конструкції. А іронія полягає в тому, що після війни Японія швидко знайшла американця-спеціаліста Демінга, якого відкинули вдома в Америці, оскільки він досліджував методи економії та досконалості в продукції, та як поліпшити висліді праці. Але на той час цього не було в програмі Детройту, Америка не була зацікавлена. А в Японії щороку була спеціальна комісія, яка давала **Нагороду Демінга** тій компанії, яка найкраще виконала закон **КАНЗЕН**, або досконалість своєї продукції. Філософія виробника: хоча товар упродовж багатьох років не втрачає своєї високої якості, задоволений клієнт напевно повернеться до виробника.

Книжка в Києві про Японію: чому триває м'яка русифікація?

Кілька років тому Марія Кознарьська, моя знайома, знаючи моє зацікавлення Японією, привезла з Києва примірник книжки-каталогу виставки під назвою «Сучасна Японська Каліграфія» (Київ, 2005). Я переглянув книжку, але минув довший час, поки почав чита-

ти. Несподівано відкрив для себе, що в Києві росія далі панує в ділянці знання про Японію, навіть змінює українську абетку. Книжка-каталог професійно оформлена, великого формату, на високому поліграфічному рівні. У цьому каталозі можна дуже виразно побачити рівень знання та розуміння японської мови початків 2000 років в Україні. Перші кілька сторінок – це двомовні вступні статті: Посла України до Японії; директора Корпорації Маїнічі Шімбунша Кітамура Масато та директора Національного художнього музею України. Отже, йдеться про офіційне видання.

У каталозі вміщена чудова стаття японського мистецтвознавця-критика, відомого знавця японської каліграфії. Вона містить стислий виклад історії Японії, історії письма та каліграфії як окремої форми мистецтва.

Головна частина каталогу – це різноманітні прекрасні зразки каліграфії, часто абстрактні, в живих кольорах, мов образи, це мистецтво яке процвітає сьогодні в Японії.

У книжці текст подано українською, недоліком цього видання є відтворення японської мови російською системою письма. Чому не використана досконаліша міжнародна система передачі звуків?

У вступному слові директор Корпорації Маїнічі Шімбунша цитує «**знак письма**» **Sho** латинкою, взятого з системи транслітерації Гепбурна. Це одинокі місце в книжці, де цей знак **Канджі** звучить правильно, бо потім все стає російським **ШЬО**.

На обкладинці каталогу вгорі красується червоноколірне латинське **SHO**, взятє із вступного слова директора Маїнічі Шімбун. На першій сторінці буквально писано: «Газета Маїніті Сімбун» та їхня асоціація «Маїніті Сьодокай». Як можна калічити мову?

Але тут серйозніше питання до осіб в Україні, відповідальних за це видання про Японію. Невже ніхто не був належним чином обізнаний з мовою цієї країни? Це втрата як для України, так і Японії, щоб **так чудове** видання було засмічене безграмотною русифікацією. Найприкріше, що значною мірою був знищений сенс чудової статті славного японського історика-мистецтвознавця для України. Конче треба перевидати статтю в майбутньому, з професійним перекладом, з обов'язковим оригіналом японською мовою.

Прізвище автора статті «Особливості японської каліграфії» **Фумігіра Тамія** в цій книжці змінили, бо не люблять української літери **Г**. Замість неї поставили **Х**. Вкрай неетично змінювати прізвище автора, а надто в офіційному виданні. Читаючи переклад статті, розумієш, що перекладач використовував виключно російську термінологію та метод транслітерації. Він часто міняє українську абетку і йому байдуже, що назву дуже славної філософії-релігії в Японії пишуть та вимовляють **ЗЕН**, в Україні також **ЗЕН**. А в цього перекладача використовується російське **Дзен**!

У **згаданій** обширній статті, яка включає історію Китаю, історію письма знаками, початки ранньої Японії, розвиток письма в ній, початки та розвиток мистецтва каліграфії, та сучасні течії в цьому мистецтві каліграфії, все представлено через російську термінологію.

Українську абетку, яка дуже точно передає майже всі звуки японської мови, вже успішно використовують для загальної транслітерації японської. Треба позбутися старих звичок використовувати недосконалу російську традицію.

Богдан О. ГЕРУЛЯК